

Bartosz Stępiński

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA JAKO BENEFICJENCI BEZPOŚREDNIEGO WSPARCIA INWESTYCYJNEGO FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza regionalnego zróżnicowania wykorzystania środków funduszy strukturalnych w Polsce, dostępnych bezpośrednio dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), w projektach o charakterze inwestycyjnym w ramach okresu programowania 2004-2006 oraz charakterystyka możliwości pozyskania tych środków w perspektywie finansowej 2007-2013. Zakres przedmiotowy opracowania został ograniczony do działań skierowanych całkowicie lub w głównej mierze do podmiotów sektora MŚP, współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), których celem było/jest podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez dotacje na inwestycje.

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, inwestycje, fundusze strukturalne.

1. Wstęp

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) są uznawane za jeden z filarów współczesnych gospodarek rynkowych w skali narodowej i regionalnej, decydujących o ich konkurencyjności i dynamice rozwojowej. W przypadku Polski i większości krajów postkomunistycznych znaczenie sektora MŚP wydaje się jeszcze bardziej istotne ze względu na rolę, jaką podmioty te odegrały w pierwszych latach transformacji społeczno-gospodarczej. Tak zwana faza „eksplozji przedsiębiorczości”, która w przypadku Polski miała miejsce w latach 1989-1994, przyczyniła się do łagodzenia negatywnych skutków przechodzenia z gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej, w szczególności zaś – do ograniczenia zjawiska bezrobocia. Niektórzy autorzy [Makieła 2008, s. 34] wysuwają wręcz tezę, iż wejście na ścieżkę trwałego wzrostu gospodarczego w ostatnich latach jest przede wszystkim wynikiem aktywności małych i średnich przedsiębiorstw, pomimo niesprzyjających warunków instytucjonalnych, takich jak np. niestabilność regulacji prawnych. Inni badacze zwracają szczególną uwagę na efekty pozaekonomiczne wywołane powstawaniem małych i średnich przedsiębiorstw w początkowym stadium transformacji systemowej, przede wszystkim kształtowanie się klasy średniej [Strużycki 2003, s. 19] oraz wzrost świadomości obywatelskiej w społeczeństwach młodych

demokracji [Smallbone, Welter 2001, s. 250], jako procesów decydujących o dzisiejszej pozycji polityczno-gospodarczej tych krajów.

Wśród korzyści wynikających z istnienia i sprawnego funkcjonowania podmiotów małej i średniej wielkości najczęściej w literaturze wymienia się [m.in.: Armstrong, Taylor 2000, s. 264; Odrobina 2005, s. 193; Gancarczyk 2006, s. 11; Strużycki 2003, s. 20]: 1) zdolność MŚP do generowania znaczącej liczby miejsc pracy, 2) zdolność do adaptacji oraz kreowania innowacyjnych produktów i usług, 3) tworzenie znaczącej części dochodu w gospodarce narodowej oraz regionalnej, 4) przyczynianie się do kształtowania zdywersyfikowanej struktury gospodarczej, w tym wzrost znaczenia działalności związanej z usługami.

Ponadto podkreśla się, że niezwykle istotną z ekonomicznego punktu widzenia własnością małych i średnich przedsiębiorstw jest ich duża elastyczność i zdolność dostosowywania się do dynamicznie zmieniających się warunków rynkowych, przede wszystkim zmian wielkości popytu, co jest spowodowane mało sformalizowanym i krótkim trwaniem procesu decyzyjnego oraz stosunkowo niskimi kosztami tych dostosowań. Do atutów małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza jeśli rozpatruje się je w kontekście potencjalnego wpływu na procesy rozwoju w skali regionalnej i lokalnej, zalicza się także ich większe niż w przypadku dużych przedsiębiorstw przywiązanie do środowiska lokalnego, w którym funkcjonują, oraz tworzenie sieci wzajemnych powiązań.

Jednocześnie małe i średnie przedsiębiorstwa napotykać liczne ograniczenia, które powodują, że znacząca część z nich (szczególnie w przypadku małych podmiotów) zaprzestaje funkcjonowania w krótkim okresie od powstania. Jedną z głównych przyczyn takiego stanu rzeczy są niewystarczające umiejętności zarządzania firmą przez kierujących (bardzo często funkcje kierownicze w MŚP pełni sam właściciel) oraz brak pełnej wiedzy dotyczącej warunków rynkowych, co może skutkować podejmowaniem błędnych decyzji w prowadzonej działalności gospodarczej. Ponadto wskazuje się, że znacznym utrudnieniem funkcjonowania przedsiębiorstwa na pewnym etapie jego rozwoju może stać się ograniczenie w dostępie do zewnętrznego finansowania działalności, co jest spowodowane jej małą skalą [Latoszek 2008, s. 65].

Mając na uwadze znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw w strukturze gospodarczej państw i regionów, Unia Europejska uznała za konieczne prowadzenie działań mających na celu poprawę funkcjonowania tego rodzaju podmiotów. Jednym z podstawowych instrumentów wsparcia MŚP są środki finansowe pochodzące z funduszy strukturalnych.

Celem artykułu jest analiza przestrzennego zróżnicowania wykorzystania środków funduszy strukturalnych przeznaczonych na cele inwestycyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach w pierwszym okresie po akcesji (2004-2006) oraz charakterystyka możliwości uzyskania tego rodzaju wsparcia w perspektywie finansowej 2007-2013.

2. Małe i średnie przedsiębiorstwa jako beneficjenci bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego z funduszy strukturalnych w pierwszym okresie po akcesji

Wsparcie sektora przedsiębiorstw stało się jedną z podstawowych sfer interwencji publicznej w zakresie polityki regionalnej prowadzonej przy użyciu środków Unii Europejskiej w pierwszych latach po akcesji Polski. W niemal wszystkich z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w ramach Narodowego Planu Rozwoju (NPR) na lata 2004-2006, przynajmniej jedno z działań miało na celu wzrost konkurencyjności lub poprawę funkcjonowania sektora przedsiębiorstw. Formy tego wsparcia można umownie podzielić na dwie kategorie (por. m.in. [Rusiecka 2007; Karpińska-Mizelińska i in. 2009]):

a) wsparcie pośrednie, które zostało skierowane głównie do instytucji otoczenia biznesu i innych podmiotów, mających za zadanie poprawę warunków prowadzenia działalności gospodarczej poprzez m.in.: intensyfikację współpracy przedsiębiorstw ze sferą badawczo-rozwojową, zwiększenie dostępności firm do kapitału (w tym kapitału wysokiego ryzyka), rozwój infrastruktury technicznej i instytucjonalnej itp.;

b) wsparcie bezpośrednie, w którego ramach przedsiębiorstwa były uprawnione do aplikowania, a następnie do realizacji projektów mających na celu poprawę ich pozycji konkurencyjnej (występowały w systemie instytucjonalnym jako tzw. ostateczny odbiorca – beneficjent).

Zakres tematyczny dotacji bezpośrednio dostępnych dla przedsiębiorstw obejmował zarówno projekty inwestycyjne (w tym również inwestycje w znaczącym stopniu przyczyniające się do podniesienia poziomu innowacyjności przedsiębiorstw oraz inwestycje zmierzające do zmniejszenia negatywnego wpływu przedsiębiorstw na środowisko przyrodnicze), jak i projekty o charakterze doradczym oraz przedsięwzięcia mające na celu dofinansowanie udziału przedsiębiorstw w targach, wystawach międzynarodowych oraz misjach gospodarczych.

Analizy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego [Bąk i in. 2008, s. 14] wskazują, że przedsiębiorstwa zaabsorbowały ok. 14% dofinansowania pochodzącego z funduszy unijnych (włączając w to środki z Funduszu Spójności), dostępnego w omawianym okresie, ustępując jedynie jednostkom samorządu terytorialnego (42%) oraz jednostkom budżetowym (29%). Znacząca część pozyskanego przez przedsiębiorstwa wsparcia przypadła w udziale podmiotom reprezentującym sektor MŚP, co wynikało z trzech przesłanek: 1) stworzenia działań, w których beneficjentami mogły stać się wyłącznie małe i średnie przedsiębiorstwa; 2) preferencji dla małych i średnich podmiotów w zakresie punktowej oceny merytorycznej w przypadku działań, w których ramach do korzystania z pomocy były uprawnione zarówno duże przedsiębiorstwa, jak i MŚP; 3) wyższego poziomu dofinansowania w porównaniu z dużymi przedsiębiorstwami.

Tabela 1. Charakterystyka działań inwestycyjnych skierowanych do podmiotów sektora MŚP w okresie programowania 2004–2006 (w mln euro)

Program operacyjny	Nazwa działania /poddziałania	Środki ogółem na działanie /poddziałanie	Środki wspólnotowe (EFRR)	Krajowy wkład publiczny	Środki prywatne	Charakterystyka działania/poddziałania
Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP)	2.2.1 Wsparcie dla przedsiębiorstw dokonujących nowych inwestycji*	478,52	167,48	76,15	234,89	Realizacja poddziałania miała na celu poprawę innowacyjności przedsiębiorstw poprzez wsparcie nowych inwestycji, polegających na utworzeniu lub rozbudowie istniejącego przedsiębiorstwa, dywersyfikacji produkcji przez wprowadzenie nowych dodatkowych produktów bądź polegających na zasadniczej zmianie procesu produkcyjnego. Początkowo o wsparcie mogły się ubiegać zarówno MŚP, jak i duże przedsiębiorstwa, przy czym założono, że 75% wsparcia ze środków wspólnotowych i krajowych środków publicznych zostanie skierowane do MŚP. Po nowelizacjach z katalogu beneficjentów wykluczono duże przedsiębiorstwa. Wsparcie finansowe, które miało charakter refundacji części poniesionych przez beneficjentów kosztów, mogło zostać przeznaczone na zakup środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych.
	2.3. Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje	765,72	268,00	113,11	384,61	Realizacja działania miała się przyczynić do zwiększenia konkurencyjności MŚP poprzez unowocześnienie ich oferty produktowej i technologicznej. Realizowane w ramach działania projekty mogły dotyczyć czynności modernizacyjnych w MŚP, wdrażania przedsięwzięć inwestycyjnych, zakupu wyników prac badawczo-rozwojowych lub praw własności przemysłowej, wdrażania i komercjalizacji technologii i produktów innowacyjnych, wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjno-informacyjnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem, dostosowania technologii i produktów do wymagań przepisów wspólnotowych. Uprawnionymi do korzystania z pomocy były w tym przypadku wyłącznie podmioty sektora MŚP, z wyjątkiem mikroprzedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą krócej niż 3 lata (dla nich przeznaczone zostało działanie komplementarne – 3.4 ZPORR).

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)	3.4. Mikroprzedsiębiorstwa	136,95	56,49	18,83	61,63	<p>Celem działania było zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez ułatwienie dostępu do specjalistycznego doradztwa oraz zwiększenie zdolności inwestycyjnej w początkowym okresie funkcjonowania przedsiębiorstw. Mimo że w dokumentach programowych przewidziano realizację zarówno projektów doradczych, jak i inwestycyjnych – te pierwsze nie cieszyły się zainteresowaniem wnioskodawców (ok. 2,4% zrealizowanych projektów). Zatem, wbrew założeniom, każe to traktować omawiane działanie jako instrument niemal wyłącznie inwestycyjny.</p> <p>Uprawnionymi do otrzymania dofinansowania były mikroprzedsiębiorstwa, które rozpoczęły działalność gospodarczą nie wcześniej niż na 3 lata przed złożeniem wniosku.</p> <p>Specyficznym rozwiązaniem, odróżniającym działanie 3.4 ZPORR od pozostałych omawianych, była częściowa decentralizacja procesu dystrybucji środków europejskich poprzez zastosowanie mechanizmów alokacji regionalnych, czyli przypisanie kwot dostępnych na realizację działania do poszczególnych województw, zgodnie z algorytmem podziału środków dla całego programu.</p>
		1 381,19	491,97	208,09	681,13	

*podane kwoty odnoszą się do alokacji środków na realizację projektów wyłącznie przez podmioty sektora MŚP

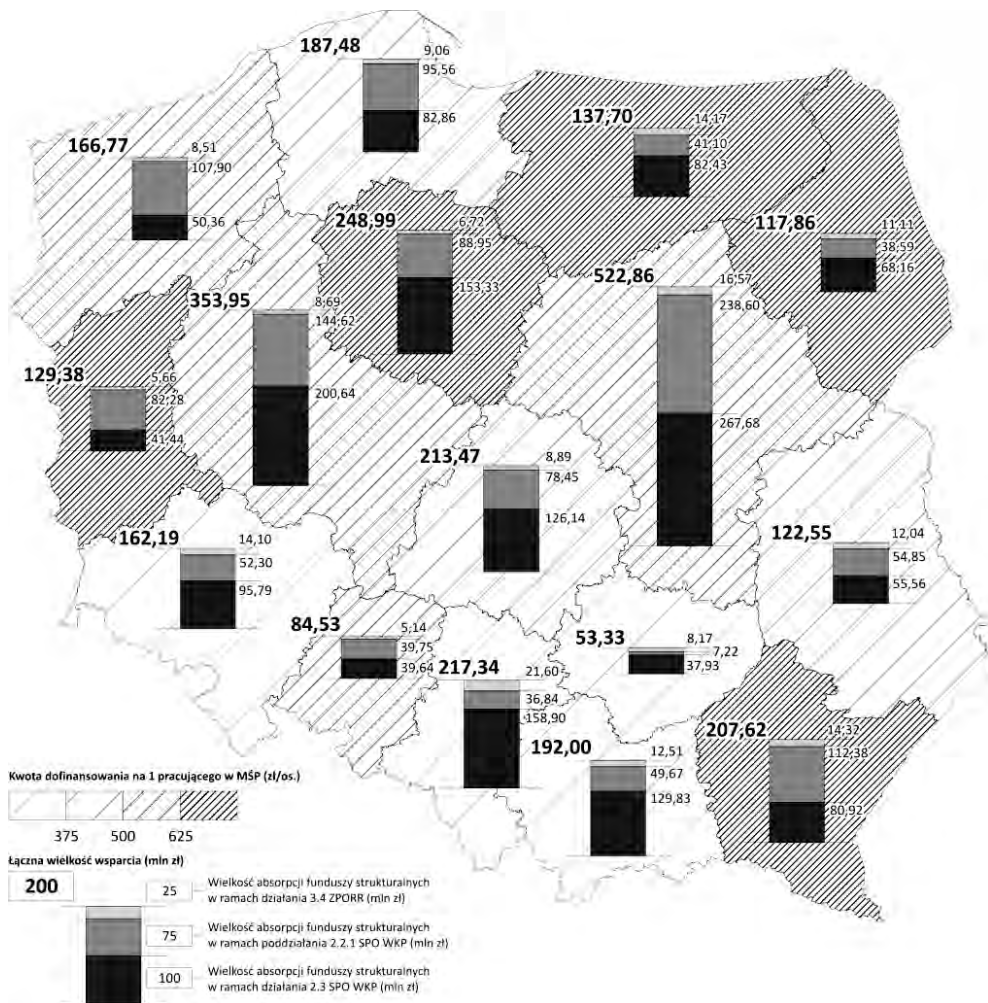
Źródło: opracowanie na podstawie Uzupelnień SPO WKP i ZPORR.

W dalszej części pracy szczegółowej charakterystyce zostaną poddane działania mające charakter wsparcia bezpośredniego, w których ramach możliwa była realizacja projektów inwestycyjnych, a adresatami (beneficjentami) były wyłącznie, bądź w głównej mierze, podmioty sektora MŚP. W praktyce zakres analizy zostanie zatem ograniczony do jednego działania i jednego poddziałania Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP) – 2.2.1 i 2.3¹ – oraz jednego działania Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) – działanie 3.4. Podstawowe dane na ich temat zawiera tabela 1.

Łączna wartość wsparcia funduszy strukturalnych przeznaczonych na współfinansowanie projektów inwestycyjnych w ramach działań skierowanych do MŚP wyniosła prawie 500 mln euro. Dodatkowe środki stanowił krajowy wkład publiczny w wysokości ok. 209 mln euro oraz prywatne środki przedsiębiorstw – ok. 681 mln euro. O słuszności podjętych kierunków interwencji może świadczyć duże zainteresowanie uzyskaniem dotacji przez potencjalnych beneficjentów w przypadku omawianych działań. Suma wnioskowanego wsparcia w ramach działań inwestycyjnych już na koniec 2006 r. kilkukrotnie przekroczyła wielkość alokacji (działanie 2.3 – prawie sześciokrotnie; poddziałanie 2.2.1 – ponad czterokrotnie), przy zdecydowanie mniejszym zainteresowaniu wnioskodawców działaniami o charakterze doradczym [Ciechanek 2007].

Wykorzystanie funduszy strukturalnych przez sektor MŚP w omawianym okresie charakteryzuje dość duży stopień zróżnicowania regionalnego (zob. rys. 1). Wielkość absorpcji w wartościach bezwzględnych wykazuje znaczny związek z liczbą ludności poszczególnych regionów. Najwyższym wykorzystaniem charakteryzowały się zatem województwa: mazowieckie (ok. 523 mln zł) i wielkopolskie (ok. 354 mln zł), natomiast zdecydowanie najniższym województwa o małej liczbie ludności – opolskie (ok. 85 mln zł) i świętokrzyskie (ok. 53 mln zł). Zwraca uwagę fakt odchylenia się od tej prawidłowości województw małopolskiego (czwarte miejsce w Polsce pod względem liczby ludności; siódme pod względem wielkości absorpcji) oraz śląskiego (drugie miejsce pod względem wielkości zaludnienia, czwarte – w przypadku wykorzystania funduszy, z wynikiem podobnym do znacznie mniejszych regionów – łódzkiego i podkarpackiego).

¹ W analizie nie uwzględniono projektów realizowanych w ramach działania 2.4 SPO WKP pod nazwą „Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie dostosowywania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska” ze względu na fakt, iż główną grupą beneficjentów w przypadku tego działania były duże przedsiębiorstwa. Ponadto z analizy zostały wyłączone działania skierowane do przedsiębiorstw branży przetwórczej artykułów rolnych oraz rybnych, które były wspierane w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich (SPO ROL) i Sektorowego Programu Operacyjnego – Rybołówstwo i przetwórstwo ryb (SPO RYBY). Zawężenie zakresu charakterystyki jest spowodowane specyfiką prowadzenia tego rodzaju działalności oraz faktem wyłączenia interwencji związanych z branżą przetwórstwa rolnego oraz rybołówstwa z zakresu polityki spójności w okresie programowania 2007-2013.

Rys. 1. Regionalne zróżnicowanie wykorzystania funduszy strukturalnych (środków inwestycyjnych) dla sektora MŚP w okresie programowania 2004-2006

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Do innych wniosków prowadzi analiza wartości względnych, obejmująca wykorzystanie funduszy na jednego pracującego w sektorze MŚP. Zdecydowanym najwyższym poziomem absorpcji charakteryzują się dwa województwa Polski Wschodniej o niskim stopniu rozwoju społeczno-gospodarczego: podlaskie (ok. 806 zł na 1 pracującego) i podkarpackie (ok. 798 zł). Wśród liderów odnajdujemy również województwo warmińsko-mazurskie (5. lokata, ok. 690 zł) oraz regiony o niższym niż przeciętny poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego: kujawsko-pomorskie

(3. lokata, ok. 774 zł) i lubuskie (4. lokata, ok. 746 zł). Natomiast wśród regionów o najniższym poziomie wykorzystania inwestycyjnego wsparcia wspólnotowego dla MŚP znajdują się zarówno województwa stosunkowo dobrze rozwinięte gospodarczo, tj. śląskie (ostatnie miejsce, ok. 289 zł na 1 pracującego), dolnośląskie (14. miejsce, ok. 339 zł) oraz małopolskie (13. miejsce, ok. 359 zł), jak i województwo charakteryzujące się niskim poziomem rozwoju – świętokrzyskie (15. miejsce, ok. 318 zł).

3. Możliwości bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla małych i średnich przedsiębiorstw w okresie programowania 2007-2013

Pierwszy pełny okres realizacji europejskiej polityki spójności w Polsce, obejmujący lata 2007-2013, charakteryzuje się nie tylko wzrostem wielkości dostępnej pomocy (ok. 67,3 mld euro pochodzących ze środków UE), ale także zmianami organizacyjnymi systemu wdrażania funduszy strukturalnych. W zakresie Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO), obok programów centralnych zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (PO Innowacyjna Gospodarka, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Kapitał Ludzki, PO Rozwój Polski Wschodniej, PO Europejskiej Współpracy Terytorialnej i PO Pomoc Techniczna), funkcjonuje 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). Ich stworzenie, a więc określenie priorytetów rozwojowych oraz zarządzanie, zostało powierzone zarządom województw. Powoduje to nadanie władzom samorządowym województwa podmiotowości w prowadzeniu polityki regionalnej oraz znaczne zwiększenie stopnia decentralizacji systemu wdrażania środków europejskich, gdyż zarządy województw na etapie opracowania programów posiadały niemal pełną swobodę, ograniczoną jedynie przez ogólne wytyczne ministerstwa, dotyczące m.in. minimalnych poziomów wydatków na sferę produkcyjną (40% alokacji).

Warto zauważyć, że udział środków przeznaczonych na realizację Regionalnych Programów Operacyjnych stanowi niemal 25% ogólnej sumy wszystkich środków europejskich dostępnych w perspektywie 2007-2013. Jest to udział znacząco mniejszy niż w Niemczech czy we Włoszech (blisko 80%), choć i tak jeden z największych wśród „nowych” państw członkowskich UE [Swianiewicz 2008, s. 139]. Bez wątpienia, właśnie Regionalne Programy Operacyjne (obok PO Innowacyjna Gospodarka i PO Infrastruktura i Środowisko) stanowią podstawowy instrument bezpośredniego wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw w realizacji tzw. projektów „twardych”. Możliwości pozyskania dofinansowania przez MŚP w tym zakresie można umownie podzielić na 5 grup [Kasprzak 2009, s. 21]: a) dotacje inwestycyjne; b) dotacje na rozwój ICT (technologii informacyjno-komunikacyjnych); c) dotacje na innowacje; d) dotacje przeznaczone wyłącznie dla podmiotów działających w branży turystycznej; e) dotacje na dostosowanie do wymogów ochrony środowiska.

Tabela 2. Możliwości pozyskania środków unijnych na cele inwestycyjne przez małe i średnie przedsiębiorstwa w Regionalnych Programach Operacyjnych

Województwo	Alokacja funduszy strukturalnych na inwestycje w małych i średnich przedsiębiorstwach		
	w mln euro	jako % alokacji na regionalny program operacyjny	na 1 pracującego w małych i średnich przedsiębiorstwach (w euro na osobę)
Dolnośląskie	119,5	9,85	249,57
Kujawsko-pomorskie	70,5	7,41	219,22
Lubelskie	161,8	14,00	632,73
Lubuskie	62,4	14,21	359,63
Łódzkie	121,2	12,04	277,10
Małopolskie	139,7	10,83	260,98
Mazowieckie	165,5	9,04	163,48
Opolskie	70,2	16,44	480,71
Podkarpackie	115,8	10,19	445,36
Podlaskie	63,0	9,90	430,87
Pomorskie	46,8	5,29	117,04
Śląskie	91,0	5,31	120,98
Świętokrzyskie	79,8	10,99	476,27
Warmińsko-mazurskie	101,3	9,77	507,33
Wielkopolskie	130,4	10,25	203,37
Zachodniopomorskie	111,0	13,29	380,00
Polska (Regionalne Programy Operacyjne razem)	1 649,9	9,97	265,28

Źródło: opracowanie na podstawie uszczegółowień Regionalnych Programów Operacyjnych.

Należy wspomnieć, że wśród wspomnianych grup – w przypadku dotacji na rozwój ICT, dotacji na innowacje oraz dotacji przeznaczonych na dostosowanie do wymogów ochrony środowiska – działania skierowane do przedsiębiorców mogą występować zarówno w programach regionalnych (choć oczywiście nie we wszystkich), jak i w programach centralnych, a linię demarkacyjną stanowi najczęściej wartość realizowanego projektu². Natomiast dotacje o charakterze typowo inwestycyjnym (nieprzejawiające znaczącego poziomu innowacyjności) są domeną wyłącznie programów regionalnych.

² W przypadku dotacji na rozwój ICT przykładem takiego działania może być 8.1 PO IG *Wspieranie działalności gospodarczej w dziedzinie gospodarki elektronicznej*; w przypadku dotacji na innowacje – działania 4.1 i 4.2 PO IG (odpowiednio – *Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R* oraz *Stymulowanie działalności B+R przedsiębiorstw oraz wsparcie w zakresie wzornictwa przemysłowego*), a w dotacji na dostosowanie do wymogów ochrony środowiska – wszystkie działania priorytetu 4 PO IŚ – *Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska*.

Dalszą charakterystyką, ze względu na porównywalność z efektami wykorzystania funduszy strukturalnych w perspektywie finansowej 2004-2006, zostaną objęte właśnie działania o charakterze typowo inwestycyjnym (czyli grupa a w przedstawionej powyżej klasyfikacji), znajdujące się w strukturze Regionalnych Programów Operacyjnych, których beneficjentami mogły stać się podmioty sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Podstawowe informacje na ich temat zawiera tabela 2.

Konsekwencją decentralizacji systemu wydatkowania środków europejskich i powierzenia samorządom wojewódzkim kompetencji w zakresie opracowania programów regionalnych jest różnorodność form i wielkości wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw. W niektórych przypadkach zakres pomocy obejmuje zaledwie jedno działanie, w innych zaś obserwujemy niemal cały priorytet mający na celu poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez inwestycje.

Łączna wielkość alokacji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na cele inwestycyjne dla MŚP w Regionalnych Programach Operacyjnych wyniosła prawie 1650 mln euro, co stanowiło blisko 10% wartości wszystkich środków UE zaangażowanych w realizację programów. Najwięcej środków na inwestycje dla małych i średnich przedsiębiorstw w wartościach bezwzględnych przeznaczyły województwa o największej liczbie ludności (mazowieckie, małopolskie i wielkopolskie) oraz województwo lubelskie – jako region o stosunkowo wysokiej alokacji na cały program³. Związek między potencjałem ludnościowym a wielkością środków przeznaczonych na inwestycje w MŚP widać również w przypadku województw o najmniejszych alokacjach na ten cel – lubuskim, opolskim i podlaskim. Do wyjątków w tym zakresie należy zaliczyć województwo pomorskie (region o średnim w skali Polski potencjale ludnościowym), który globalnie na wsparcie inwestycyjne MŚP przeznaczył zdecydowanie najmniej środków (46,8 mln euro).

Analizując procentowy udział środków przeznaczonych na inwestycje w MŚP w całkowitej alokacji EFRR na program, należy stwierdzić duże zróżnicowanie tego wskaźnika. Najwyższe wartości wykazują województwa opolskie (16,4%), lubuskie (14,2%), lubelskie (14%) i zachodniopomorskie (13,3%), natomiast zdecydowanie najniższe – pomorskie (5,3%), śląskie (5,3%) i kujawsko-pomorskie (7,4%). Sytuacja taka jest spowodowana tym, że w przypadku niektórych RPO większość lub niemal całość środków przeznaczonych na wsparcie przedsiębiorczości i innowacyjności została alokowana na działania mające na celu pomoc o charakterze inwestycyjnym dla MŚP (stąd wysoki udział w ogólnej alokacji EFRR). W innych RPO uwarunkowania strukturalne regionu bądź po prostu decyzja instytucji zarządzającej programem spowodowały ukierunkowanie alokacji na inne formy pomocy przedsiębiorcom bądź na sfery interwencji publicznej. I tak np. w RPO Województwa Pomorskiego najniższy poziom bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego MŚP

³ Zasady podziału środków między województwa w przypadku Regionalnych Programów Operacyjnych były takie same jak w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego, czyli preferowały województwa o niższym poziomie PKB *per capita* oraz wysokiej stopie bezrobocia.

jest rekompensowany m.in. poprzez pozadotacyjne instrumenty wspierania małych i średnich przedsiębiorstw (działanie 1.3 RPO WP – alokacja EFRR ok. 51,6 mln euro, a zatem więcej niż na wsparcie bezzwrotne)⁴.

Drugim ze wskaźników przyjętych do analizy jest wielkość alokacji przeznaczonej na cele inwestycyjne dla MŚP przypadająca na jednego pracującego w tym sektorze. Bez wątplenia, wartości wskaźnika są wypadkową trzech innych wielkości: 1) alokacji EFRR przeznaczonej na realizację poszczególnych RPO; 2) udziału bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla MŚP w alokacji na program; 3) poziomu rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w poszczególnych regionach. Sugerowałoby to, że najwyższe wartości wskaźników mogą osiągać województwa o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego (wysoka alokacja przy niskim poziomie rozwoju MŚP). Rzeczywiście, wśród sześciu regionów o najwyższej wartości wskaźnika aż pięć to województwa Polski wschodniej (lubelskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, podkarpackie, podlaskie). Z kolei województwami, które przeznaczyły najmniejsze środki na inwestycje w MŚP w odniesieniu do liczby pracujących, są regiony charakteryzujące się najwyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz najlepszą sytuacją sektora małych i średnich przedsiębiorstw (wielkopolskie, mazowieckie, śląskie i pomorskie).

4. Podsumowanie

Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. podmioty działające w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw zdobyły szersze możliwości pozyskiwania kapitału zewnętrznego w celu poprawy swojej konkurencyjności i innowacyjności. Badania ankietowe, przeprowadzone w 2006 r. przez Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”, wskazują, iż dotacje ze środków europejskich są uważane za jedno z najlepszych źródeł finansowania nowych inwestycji (ok. 25% wskazań, drugie miejsce po kredycie bankowym) – i to pomimo dostrzeżenia przez przedsiębiorców wszelkich barier o charakterze biurokratycznym oraz skomplikowania procesu uzyskiwania i realizacji grantu europejskiego [Starczewska-Krzysztozek 2007, s. 30].

Analizy obejmujące pierwszy okres po akcesji Polski do UE (2004–2006) wskazują na niezwykle duże zainteresowanie małych i średnich przedsiębiorstw dotacjami skierowanymi na cele inwestycyjne. W przypadku charakteryzowanych działań głównych instrumentów wspierania konkurencyjności przedsiębiorstw, jakimi były SPO WKP i ZPORR, liczba złożonych aplikacji wielokrotnie przewyższała liczbę

⁴ W przypadku dwóch pozostałych województw o najniższych alokacjach na inwestycje w MŚP, a zatem śląskiego i kujawsko-pomorskiego, przyczyną takiego stanu rzeczy może być wydzielenie specjalnych działań mających na celu wsparcie przedsiębiorstw branży turystycznej (które nie zostały wzięte pod uwagę w analizie) oraz większy nacisk położony na działania mające na celu wspieranie innowacyjności (województwo śląskie).

zrealizowanych projektów. Nie potwierdziły się również obawy wyrażane bezpośrednio po akcesji Polski do UE, dotyczące mniejszej skuteczności w pozyskiwaniu środków unijnych w regionach o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Dowodzą tego ustalenia przedstawione w drugiej części niniejszego artykułu.

Nowy okres prowadzenia europejskiej polityki spójności w Polsce, obejmujący lata 2007-2013, otwiera zdecydowanie szersze możliwości uzyskania współfinansowania przedsięwzięć inwestycyjnych przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw, co wynika zarówno z długości perspektywy finansowej, jak i większej liczby dostępnych środków. Jednakże dostępność ta, ze względu na proces decentralizacji zarządzania polityką regionalną, jest silnie zróżnicowana przestrzennie.

Literatura

- Armstrong H., Taylor J., *Regional economics and policy*, Blackwell Publishers, Oxford-Malden 2000.
- Bąk A. (i in.), *Doświadczenia i szanse regionów*, „Przegląd Regionalny” 2008, nr 2.
- Ciechanek A. (i in.), *Poziom absorpcji przez małe i średnie przedsiębiorstwa środków w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, lata 2004-2006* (raport ewaluacyjny), WYG International, Warszawa 2007.
- Gancarczyk J., *Funkcje małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce regionów*, [w:] M. Adamowicz (red.), *Przedsiębiorstwa i organizacje publiczne w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2006.
- Karpińska-Mizielińska W., Smuga T., Echaust M., *Wpływ pomocy funduszy strukturalnych na konkurencyjność przedsiębiorstw*, „Gospodarka Narodowa” 2009, nr 1-2.
- Kasprzak R., *Fundusze unijne – szansa na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2009.
- Latoszek E. (red.), *Finansowanie MSP w Polsce ze środków finansowych UE jako czynnik wpływający na konkurencyjność przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2008.
- Makiela Z., *Przedsiębiorczość regionalna*, Difin, Warszawa 2008.
- Odrobina A., *Znaczenie wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw dla konkurencyjności regionalnej*, „Biuletyn Komitetu Zagospodarowania Przestrzennego Kraju PAN” 2005, z. 218.
- Rusiecka D., *Małe i średnie przedsiębiorstwa jako beneficjenci programów operacyjnych Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006*, [w:] M. Sapała-Gazda (red.), *Fundusze pomocowe Unii Europejskiej – doświadczenia i perspektywy*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
- Smallbone D., Welter F., *The Distinctiveness of Entrepreneurship in Transition Economies*, „Small Business Economics” 2001, nr 16.
- Starczewska-Krzysztozek M., *Konkurencyjność sektora MSP 2007- raport z badań*, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”, Warszawa 2007.
- Strużycki M. (red.), *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.
- Swianiewicz P., Herbst J., Lackowska M., Mielczarek A., *Szafarze darów europejskich – kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
- Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw 2004-2006*, Warszawa 2009 (tekst jednolity po nowelizacjach).

Uzupełnienie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 17 stycznia 2007 r. (tekst jednolity uwzględniający zmiany przyjęte przez Komitet Monitorujący).

www.parp.gov.pl.

www.mrr.gov.pl.

SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES AS BENEFICIARIES OF THE EUROPEAN UNION'S STRUCTURAL FUNDS

Summary: The aim of the paper is to analyse regional differences in Poland in the absorption of those means directly available to small and medium-sized enterprises over the 2004-2006 programming period, and to characterise their possibilities in acquiring those means in the financial perspective 2007-2013. The scope of the article is limited to those measures of the operational programmes which were entirely or predominantly dedicated to small and medium-sized enterprises and which were aimed at improving the competitiveness of enterprises through investment subsidies.